Jornada de presentació de la xarxa XALOC

(relator: Esteve Clua)

1. Intervenció (íntegra) de la presentació del doctor Lluís de Yzaguirre

Tenim, des del 10 de setembre del 1983, amb l'inici de TV3, un debat social sobre el model de llengua dels mitjans de comunicació oral. Tenim una *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* des del 1990. I tenim unes ràdios i televisions que apaguen incendis en el dia a dia, formen professionals i fixen un criteri en el treball a llarg termini, amb l'objectiu de combinar la qualitat oral amb la viabilitat comunicativa dels seus productes. També el món del doblatge es baralla amb la frontera difusa entre la versemblança de l'espontaneïtat fictícia i la necessitat de complir els estàndards de qualitat que els difusors requereixen. D'altra banda, el món universitari bascula entre l'anàlisi freda des de la torre d'ivori i l'afany de contribuir a la formació de professionals viables i a l'establiment de criteris de qualitat. I l'acadèmia de la llengua ha d'aconseguir acomplir el seu rol d'autoritat lingüística que el nostre poble li ha conferit i, al mateix temps, encoratjar tots els altres agents a incidir en una millora de l'ús social de la llengua.

Tots aquests agents són conscients de la necessitat de cooperar i diverses iniciatives fins ara han traduït la voluntat d'acostar posicions, però no sempre amb l'eficàcia que s'esperaria. Avui posem damunt la taula un nou intent de crear un canal de reflexió i interacció entre tots els sectors concernits per la qualitat de la llengua oral i la seva viabilitat comunicativa.

La xarxa XALOC (Xarxa d'Anàlisi de la Llengua Oral Catalana) vol ser un espai d'interlocució entre acadèmics, lingüistes de MCO, actors, guionistes, gent del doblatge i investigadors universitaris, en què es posin a debat aquells temes relacionats amb la llengua oral que per algun motiu acostumen a ser més conflictius de resoldre, per tal de trobar solucions o valorar les que han estat emprades en situacions autèntiques. Aquestes qüestions es treballaran des de diferents formats, com ara trobades de reflexió, seminaris de caràcter més aplicat, blocs, xats...

La proposta actual és la continuació de diverses iniciatives anteriors que arrenquen a l'IEC, el 28 d'octubre del 2010, amb la presentació pública del *re*SOLC-mitjansCAT, plataforma de consulta en línia per a professionals de la llengua oral sobre la pronúncia correcta i adequada del lèxic aplicant la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* de la SFIEC (PEOSFIEC). Més tard, el 16 de desembre del 2010, el *re*SOLC es va presentar en el marc de la Jornada de Recursos per a la Qualitat Oral juntament amb recursos d'altres universitats, de l'IEC i de la CCMA.

Aprofitant les empaties que es varen produir durant la preparació de la jornada del 2010, i amb l'encoratjament personal del president de la Secció Filològica, el curs passat ja es va posar en marxa el Seminari d'Intercanvi de Recerques Ortològiques Catalanes sobre Corpus Orals (SIROCCO) on s'analitzen aspectes de la PEOSFIEC a partir d'exemples extrets de mostres de corpus orals de mitjans de comunicació i acadèmics, per tal d'acostar sensibilitats. Per raons de funcionalitat, inicialment el seminari va ser per invitació restringida, però, en integrar-se avui com una de les línies d'acció del XALOC, passarà a estar obert a tots els professionals que s'integrin en aquesta xarxa.

Doncs, XALOC té aquesta vocació d'espai de diàleg sense constriccions. Per garantir-ne la viabilitat, atès que no ho promou cap organisme oficial ni té cap pressupost propi, el Laboratori de Tecnologies Lingüístiques (LATEL) n'assumeix la coordinació, però qualsevol dels professionals que

s'hi integri és convidat a aportar les seves pròpies iniciatives que s'adiguin amb els propòsits d'aquesta xarxa. El fet que la línia de treball del curs passat se centrés en el quadern de fonètica de la *Proposta* no vol dir que no ens interessi tractar qualsevol altre aspecte de la llengua oral dels mitjans de comunicació: vocabulari (incloent geosinònims), variació morfològica, usos sintàctics... i tot sempre des de la riquesa que el model d'estàndard flexible permet (geolectal, sociolectal, cronolectal...). El SIROCCO d'enguany seguirà treballant sobre el quadern de fonètica, però la jornada d'avui ja obre les portes a qualsevol aspecte de la llengua oral.

Com una mostra de la nostra ambició de cobrir els àmbits més diversos de la llengua oral i de la seva flexibilització en qualsevol entorn professional, ens plantegem la possibilitat d'obrir línies de col·laboració amb els guionistes per caracteritzar els personatges i també de muntar un cine-fòrum lingüístic. Allà es visionaria col·lectivament un determinat producte audiovisual com "Terra baixa" per debatre entre tots la idoneïtat dels recursos fonètics, lèxics, etcètera, emprats per caracteritzar els personatges; si ho arribem a posar en marxa en direm "llengua-fòrum" i no pretendrà pas ser un àmbit per qüestionar el model de llengua o la qualitat oral de les pel·lícules o sèries presentades, sinó per imaginar cooperativament noves maneres d'engalzar la nostra diversitat lingüística com a eina expressiva en els MCO o per obrir vies d'innovació en temes candents com l'argot juvenil...

Per part dels organitzadors, doncs, les iniciatives immediates són el SIROCCO en el seu segon any, obert a tots vosaltres, i dues o tres jornades XALOC a l'any: amb els partits polítics (sobre el rol que volen que facin els MCO quant a la llengua); amb els generadors de neologismes terminològics (TERMCAT, col·legis professionals, SCATERM); amb el món de la política (parlaments, serveis de premsa) i de la imatge institucional (empreses); amb el de la publicitat; amb els fabricants de productes amb tecnologies orals (videojocs, audiollibres...). A més dels interlocutors convidats a cada jornada XALOC, confiem atraure l'interès i el suport continuat de la SFIEC, de Política lingüística, de les universitats i de qualsevol ens que vinculi professionals del sector.

2. Resum de la intervenció inicial del president de la Secció Filològica, Isidor Marí

Isidor Marí va començar la seva presentació fent referència a l'any 81, quan un grup de treball interuniversitari sobre l'estàndard oral va presentar una sèrie de propostes per a elaborar un estàndard oral del català.

Va fer present la voluntat de la Secció Filològica d'establir vies de comunicació amb les persones que treballen amb la llengua oral i també va esmentar que la Secció Filològica manté un debat continu sobre la manera de representar la variació lingüística interna.

Des del punt de vista de la Secció Filològica, creu que s'han de seguir una sèrie de criteris: la necessitat de claredat en l'exposició del debat que es traslladi als professionals, la rellevància de la variació geogràfica enfront de la variació social o temporal; dins de la variació funcional cal destacar el nivell de formalitat i el grau d'espontaneïtat del text o discurs.

Creu que, pel que fa a la variació geogràfica, l'abast general de la comunicació i els àmbits potser no són clars del tot. Al costat d'aquesta distinció general/restringit creu que també s'hi hauria d'incorporar un nou àmbit que seria l'àmbit global (extraterritorial), i ho exemplifica amb el cas de *Polseres vermelles,* una sèrie catalana que es ven per ser versionada a l'estranger.

Pel que fa a la variació funcional, i al cas de la distinció formal/informal, creu que cal tenir en compte el grau d'implicació de l'emissor amb els receptors; en el cas que l'emissor sigui corporatiu pot tenir vinculació geogràfica que es reflecteixi en la llengua. En canvi, si l'emissor corporatiu no té vinculació geogràfica no seria lògic que hi apareguessin marques dialectals.

Finalment, afirma que tenim únicament una varietat estàndard amb variació interna i amb trets d'origen geogràfic divers. Afirma que la Secció Filològica és conscient que la intervenció normativa té una sèrie de restriccions i que pel que fa a l'estandardització vol compartir la intervenció amb els responsables dels diferents mitjans de comunicació.

3. Primera taula rodona: Valoració dels criteris d'ordenació de la variació en la Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. 1 Fonologia (IEC:1990)

▪ Presentació del moderador Jaume Martí

Jaume Martí presenta la taula en què participen lingüistes i acadèmics al voltant de la valoració dels criteris d'ordenació de la variació en la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* i planteja les preguntes objecte de debat.

▪ Preguntes

a) Té sentit diferenciar l'àmbit general del restringit?

b) És operatiu classificar les recomanacions segons la formalitat (formal/informal) i la propietat (propi/admissible/no recomanable) o caldria pensar en el tipus de producte audiovisual o bé en el grau d'elaboració/espontaneïtat del discurs?

▪ Resum de les intervencions dels participants a les taules rodones

• **Magí Camps**

a) No creu que tingui sentit mantenir la distinció d'àmbits, ja que pensa que depèn molt d'aspectes demogràfics i de prestigi de les varietats. Creu que la quota dels dos dialectes és una qüestió bastant arbitrària i que l'àmbit general i el restringit en el fons és d'aplicació massa complexa.

b) Troba a faltar una bona formació lingüística en les facultats on es forma els periodistes, sobretot perquè en l'àmbit de les cadenes privades es valora més la figura del periodista "estrella" que no pas la qualitat lingüística.

• **Oriol Camps**

En general creu que la Proposta té el mèrit de ser una proposta inclusiva.

a) Els mitjans solen tenir problemes amb l'àmbit general i restringit perquè en principi sempre volen anar més lluny en el seu àmbit de difusió i més ara amb Internet, un àmbit molt més vast. També l'àmbit restringit es contradiu amb la llibertat de

contractar professionals, ja que, per exemple, un determinat periodista pot tenir un tipus de parla i en canvi ha de parlar per a tot el territori, etcètera. A més, s'ha de tenir en compte que l'audiència no és mai uniforme lingüísticament parlant. Per resumir, s'ha d'intentar integrar els diferents accents, com fa per exemple l'economista Germà Bel.

b) La proposta és massa categòrica, perquè en realitat hi ha un continu entre registre formal i informal, mai hi ha un tall clar. D'altra banda, en el procés actual de producció, no podem evitar que veus occidentals llegeixin textos amb morfologia oriental, encara que això ens porti a la barreja de trets que la Proposta desaconsella.

- **J. A. Castellanos**

Ha observat que entre la Proposta i la nova gramàtica de l'IEC hi ha molt poques similituds.

a) Creu que sí que té sentit diferenciar entre àmbit general i restringit en el terreny morfològic i en el lèxic, però no en el de la fonètica. Cal respectar la fonètica de cadascú sempre que sigui una fonètica depurada.

b) En aquests aspectes també creu que cal establir una gradació de varietats. Diu que sobretot el que és necessari és que a les universitats millori la formació dels professionals. També troba a faltar a la Proposta una guia sobre el registre col·loquial dels mitjans.

- **Joan Julià**

Li costa de veure-hi un sentit, també hi ha un tractament diferent a la Proposta pel que fa als sons vocàlics i consonàntics. Ell proposaria un model d'estàndard oral "autonomista-actiu" (nord-occidental, valencià, central, balear); veu positiva la variació autonomista semblant al que passa en llengües com l'espanyol o l'anglès. Troba a faltar una codificació ortoèpica a l'estàndard i proposa establir una sèrie de trets fonètics (vocàlics i consonàntics) que funcionin com "l'ADN identitari" del català oral, compartit per les diferents varietats (podeu consultar el document en PDF que Joan Julià va preparar per a la Jornada).

- **M. A. Pradilla**

a) Creu que sí que té sentit, però que potser s'hauria de repensar. Per exemple, creu que en l'àmbit fonètic la variació formal, la polimorfia, no té tant de sentit com en l'àmbit de la morfologia i del lèxic. En tot cas també s'ha de tenir en compte que existeixen els mitjans locals d'una ciutat o poble.

b) A vegades observa certs problemes i desorientació terminològica en els aspectes de la formalitat i la informalitat, a més, cal anar molt en compte perquè el desbaratament del sistema estilístic és molt perillós per a les llengües en procés de minorització.

- Debat intern entre els participants

Oriol Camps creu que la variació lèxica no crea problemes de comprensió importants.

M. A. Pradilla diu que la variació lèxica és enriquidora, però que la barreja estilística de trets morfològics i fonètics (com es produeix en el cas de l'anteriorment esmentat Germà Bel) no és positiva, perquè acaba produint una barreja que desconcerta.

J. A. Castellanos creu que, com que no hi ha unitat política en l'àmbit de la llengua catalana, es fa difícil la unificació de l'estàndard. Des d'aquest punt de vista, creu que les televisions, com TV3, podrien funcionar com a eines d'unificació si en lloc d'haver-hi fronteres en l'audiència hi hagués un intercanvi de programes i un òrgan comú supervisor del model de llengua.

- Debat amb el públic

Isidor Marí no creu que sigui positiu que hi hagi estàndards per autonomies, ja que les varietats lingüístiques no coincideixen amb els territoris polítics.

Joan Julià pregunta als responsables lingüístics dels mitjans de comunicació i a la Secció Filològica, com demanen que pronunciï un locutor occidental, per exemple, la paraula casa (si ha de fer-la amb vocal neutra o no).

Oriol Camps respon que ells no diuen a cap locutor què ha de pronunciar d'una forma determinada, només li recomanen que no exageri els seus trets dialectals.

M. A. Pradilla respon (des de la Secció Filològica) que no s'obliga a seguir un model determinat, però s'acaba internalitzant la varietat del lloc on es viu. Ell també exemplifica els problemes de la PEOSFIEC amb el so de vocal neutra tònica de les varietats balears; un tret que és d'àmbit restringit perquè només pertany a una varietat dialectal i que, en canvi, un locutor mallorquí mai deixarà de pronunciar.

Lluís de Yzaguirre creu que la PEOSFIEC se centra en els mitjans de comunicació i potser caldria centrar-la més en els productes. Així potser seria preferible, d'una banda, que els mitjans de comunicació perdessin protagonisme i, de l'altra, s'aconseguiria una proposta més simple que ajudés i facilités la feina dels professionals.

Oriol Camps defensa el marge d'interpretació de la normativa que han de tenir des dels MCO, potser especialment en la ficció; que l'Acadèmia ha de marcar unes línies i deixar que els mitjans les interpretin; i que cal que hi hagi més diàleg entre assessors i lingüistes dels mitjans i l'Acadèmia, diàleg que ha anat arribant molt a poc a poc.

Isidor Marí diu que una normativa molt intervencionista no seria saludable; hi ha d'haver unes orientacions que els usuaris, responsablement, segueixin o, en algun moment, transgredeixin, sense arribar al caos; hi ha d'haver una guia que els usuaris experts administrin amb autonomia.

4. Segona taula rodona: Exemplaritat vs. dinamització, o llengua del carrer, en la ficció.

▪ Presentació del moderador Lluís de Yzaguirre

Lluís de Yzaguirre presenta la taula en què participen creadors i actors al voltant de la dicotomia entre exemplaritat i dinamització simbolitzant la funció dels MCO, quant a la llengua, com un *far* que ha de guiar vers un model desitjat o com un *mirall* que ha d'atraure l'audiència perquè s'hi sent reflectida i es demana si és possible que els MCO facin ambdues funcions. S'afegeix als participants que han intervingut anteriorment i que han criticat la reducció de la formació lingüística als graus de Comunicació audiovisual o de Periodisme i creu que aquest factor incrementa l'interès del debat que es vol tenir tot seguit.

▪ Preguntes

a) Estaríeu d'acord que es demanés als creadors catalans de fer un esforç per vehicular (també en el col·loquial de ficció) una llengua més "exemplar"?

b) En quina mesura aquest esforç podria penalitzar la vivacitat o versemblança dels productes de ficció?

c) Quins conflictes hi ha entre els creadors i els correctors?
d)En quina mesura us plantegeu una oralitat d'orientació pancatalana o més aviat regional?

▪ Intervencions

• **Oriol Carbonell:** Valora el paper educatiu de la televisió catalana i creu que sí que s'hauria de fer un esforç en la qualitat lingüística de la llengua d'aquest mitjà. Observa que últimament s'hi ha obert la porta al català més col·loquial i que, de totes maneres, és difícil marcar la frontera entre el que es pot fer i no en la llengua de la televisió. No hi hauria d'haver conflicte entre el creador i el corrector sobre el model lingüístic, i també creu que el fet d'utilitzar una llengua més exemplar no hauria de penalitzar la dinamització dels que produeixen la ficció.

• **Núria Comas:** Explica en què consisteix la seva feina com a correctora de sèries de producció pròpia de TV3. Té un doble vessant: la correcció dels guions i la correcció al plató, ja que els actors tendeixen a fer adaptacions i també necessiten un cert grau de revisió fonètica. En general afirma que l'entesa entre guionistes i lingüistes hi és, tot i que hi hagin algunes desavinences; n'esmenta dues: l'excés de barbarismes i l'excessiva presència d'estructures del castellà.

• **Anna Matamala:** Es centra sobretot en aspectes del doblatge. La llengua dels doblatges té unes característiques pròpies que depenen moltes vegades de restriccions de sincronia, de producció i de problemes de variació lingüística en múltiples productes, d'una banda, i del producte, de l'altra. Des del seu punt de vista, cal que els clients que demanen traduccions siguin exigents [...] però alhora ofereixin condicions adequades. Pensa que hi ha una obsessió pels castellanismes i el lèxic en general i creu que hi ha elements que són cabdals, com ara evitar els calcs i parar atenció a la

sintaxi/morfologia/fonètica col·loquials. També diu que hauríem de ser capaços de fer servir una sintaxi col·loquial, de jugar amb la llengua (imaginació i creativitat) i de fer servir tots els recursos que ens ofereix ; també posa èmfasi en el fet que, fet i debatut, molts problemes són de costum, d'hàbit.

• **Toni Soler**: Diu que des del seu punt de vista la televisió ha de ser més un mirall que no un exemple per ser més atractiva als no catalanoparlants. Parafrasejant una frase famosa de G. Clemenceau diu que la llengua és massa important per deixar-la en mans dels lingüistes. Ha observat que els serveis lingüístics de TV3 són més flexibles que abans i que la qualitat lingüística és superior en el cas de les produccions pròpies que en el cas dels doblatges. En definitiva, creu que cal que la llengua de la ficció no sigui massa allunyada de la llengua real perquè la gent no se n'aparti.

• **Ernest Rusinés:** Pel que fa a si la llengua dels MCO ha de ser un mirall o un far, creu que cal diferenciar-ho per gèneres. Posa d'exemple que als informatius la llengua ha de ser un model mentre que en la ficció s'han de poder fer diferències de tipus de llengua segons el producte. Per ell, els principals problemes es troben en les interferències del castellà i en la inseguretat d'alguns creadors. Pel que fa al manteniment de la variació geogràfica, creu que hi ha de ser en el cas de la producció pròpia però no en el cas del doblatge.

▪ Debat intern entre els participants

Toni Soler planteja la dicotomia entre llengua o país. Anna Matamala valora molt positivament la millora que ha experimentat el doblatge en català.

▪ Debat amb el públic

Francesc Vallverdú apunta que tenim un país anòmal i que això es reflecteix també en la llengua dels mitjans de comunicació (posa com a exemple la llengua d'Eduard Punset en l'entrevista que va mantenir al programa "Com va la vida?" amb Andreu Buenafuente).

Toni Soler apunta que el doblatge és una solució poc positiva i que cal fomentar la subtitulació.

Laura Santamaria diu que des del seu punt de vista el problema no està en el doblatge sinó en el prestigi de la llengua. Cal prestigiar la llengua per poder prestigiar el país. La qüestió de doblatge o subtitulació està relacionada amb problemes d'hàbits.

Mercè Lorente, per la seva banda, diu que la qüestió del doblatge està relacionada amb els mals costums i destaca també que no són tant preocupants les interferències lèxiques com les relacionades amb la sintaxi, amb la combinatòria.

▪ Cloenda

Esteve Clua, professor de la Universitat Pompeu Fabra, fa un resum de la Jornada en qualitat de relator. Clouen la Jornada el president de la Secció Filològica, Isidor Marí, i la directora de l'IULA, Mercè Lorente.